

O le ā se mea e mafai ona ou faia pe a teena lo’u mauaina o le fesoasoani a se loia e totonu e le malo?

E mafai e oulua ma lau loia ona lu’ia le faaiuga a le Komesina lea ua teena ai lou mauaina o le fesoasoani a se loia e totonu e le malo, i le talosaga atu i ai mo se toe iloilo. E tatau ona tuuina atu talosaga mo se toe iloilo i totonu o le 20 aso faigaluega talu ona maua lena faaiuga. Faafesootai le tou ofisa o nafa ma fesoasoani a loia e totonu e le malo, e iloa ai pe faapefea ona faia se talosaga mo se toe iloilo.

Afai e te lē fiafia i le faaiuga ina ua uma ona toe iloilo, e mafai ona fai sau talosaga i le Komiti e toe iloilo fesoasoani a loia o loo totonu e le malo (Legal Aid Tribunal).

O le a toe silasila le Komiti o toe iloilo i nisi o faaiuga patino. Fesili i le tagata lena sa fesoasoani atu e fai lau talosaga mo se fesoasoani a se loia e totonu e le malo, ina ia toe fesoasoani atu i lena itu, poo lou alu i le upega tafa’ilagi a le Ministry of Justice mo nisi faamatalaga (justice.govt.nz/legal-aid).

Afai ua teena lou maua o se fesoasoani mai se loia e totonu e le malo, e mafai ona e talanoa atu i le tou Ofisa o Loia a le Komiti mo ni faaiuga faaletulafono. E mafai e le Ofisa o Loia a le Komiti ona latou fesoasoani i mataupu a tagata lautele ma aiga, ma moliaga o soligatulafono e lē matuā tele.

E faapefea ona ou maua se loia?

O i latou e talosaga mo se fesoasoani a loia e totonu e le malo mo soligatulafono matuā, o le a lafo atu i ai se tusi e faailoa atu poo talia la latou talosaga. Afai ua talia, o le a ta’u atu foi i le tusi le suafa o le loia ua tofia e fesoasoani ia te oe ma faamatalaga e faafesootaia ai o ia. O se loia o le a aumai i le lisi o loia o loo galulue fesoasoani ae totonu mai e le malo. E tatau ona e faafesootaia lau loia a o e lei toe alu i le faamasinoga.

Afai e matuā se soligatulafono o loo molia ai oe, ma e te ono nofosala ai i le falepuipui mo se taimi umi (silia ma le 10 tausaga), e mafai la ona e filifilia se loia e tu mo oe. Ae tatau ona faamaonia mai e le Matagaluga o Faamasinoga lena loia. Afai e leai sau loia, o le a tofi atu se loia mo oe.

Afai e te lē iloa pe mafai ona e filifilia lava e oe sau loia, pe o le a tofia ane foi se loia mo oe, vili atu i le tou ofisa o loo nafa ma fesoasoani a loia e totonu e le malo, ma o le a latou ta’u ane lena mea ia te oe.

O le ā le Auaunaga mo le Puipuiga Lautele (PDS)?

Atonu e tofia mai ia te oe se loia mai le Auaunaga mo le Puipuiga Lautele (Public Defence Service – PDS). E faafaigaluega e le Matagaluga o Faamasinoga ni loia mai lena auaunaga e taulimaina ni mataupu o ni soligatulafono matuā. O le a tu mo oe se loia mai le PDS, tuuina atu ni fautuaga tutoatasi ma faatino lana galuega mo se mea e sili ona aogā mo oe. O le tiute tauave tutusa lena e faia e loia uma mo tagata o loo latou tutū ai. E mafai ona e silafia nisi mea e uiga i le PDS – ma le auala e faafesootaia ai i latou – i le justice.govt.nz

Faapefea pe a ou manao e sui la’u loia?

E tatau ona e talanoa atu i lau loia i soo se faafitauli e tulai mai, ma taumafai e toe fofō. Afai lava ua lē mafai, ona e talosaga lea mo se loia fou. E tatau ona iai ni au mafuaaga lelei ma ia faamatala pe aisea ua e manao ai i se isi loia. O le taimi lava e te manatu ai ua iai se faafitauli tugā, ia vave loa ona e faafesootaia le tou ofisa e nafa ma fesoasoani a loia e totonu e le malo ma faamatala atu i ai le mea ua tupu.

Faapefea pe a fia fai sa’u faaseā e uiga i la’u loia?

Ina ia faia se faaseā e mafai ona e:

- faafesootaia le tou ofisa e nafa ma fesoasoani a loia e totonu e le malo
- imeli i le legalaidcomplaints@justice.govt.nz
- tusi i le Legal Aid Complaints, Provider and Community Services, DX SX10125, Wellington.

Nisi faamatalaga

Mo nisi faamatalaga i fesoasoani a loia e totonu e le malo, faafesootai le tou ofisa mo fesoasoani faapena pe asiasi i le upega tafa’ilagi a le Matagaluga a le Faamasinoga justice.govt.nz/legal-aid

Mo nisi faamatalaga e faatatau i le tulafono, e aofia ai faamatalaga i vaega o le tulafono lea e masani lava ona afaina ai tagata, e pei o faafitauli i le aiga, i le fale o nonofo ai, o galuega ma tupe, agai i le upega tafa’ilagi a le LawAccess (lawaccess.govt.nz).

Le ofisa i lou vaipanoa mo auaunaga a loia e totonu e le malo

Auckland
DX DX10660
North Shore City
T 09 488 5440
auckland.legalaid@justice.govt.nz

Waitakere
DX CX10351, Glendene
T 09 837 9860
waitakere.legalaid@justice.govt.nz

Manukau
DX EX10980, Manukau
T 09 262 7750
manukau.legalaid@justice.govt.nz

Rotorua
DX JX10551, Rotorua
T 07 350 1090
rotorua.legalaid@justice.govt.nz

New Plymouth
DX NX10010, New Plymouth
T 06 759 0451
newplymouth.legalaid@justice.govt.nz

Napier
DX MX10021, Napier
T 06 833 7750
napier.legalaid@justice.govt.nz

Wellington
DX SX10146, Wellington
T 04 472 9040
wellington.legalaid@justice.govt.nz

Christchurch
DX WX11123, Christchurch
T 03 339 4730
christchurch.legalaid@justice.govt.nz

Debt Management Group
DX SX11295, Wellington
T 0800 600 090
legalaiddebt@justice.govt.nz

MOJ0084S_APR15

Fesoasoani a loia e totonu e le malo mo soligatulafono matuā

Faamatalaga i le faiga o talosaga mo ni fesoasoani a loia e totonu e le malo mo soligatulafono matuā

O le Komesina o Auaunaga a Loia e Totogi e le Malo o ia e faia faaiuga i le faamatusu mai o ni fesoasoani mo auaunaga a loia e totogi e le malo. O loo otooto atu i lenei tusitusiga pe faapefea ona apalai le fesoasoani e maua e le loia e totogi e le malo i mataupu i soligatulafono matuiā.

Fesoasoani a loia e totogi e le malo i mataupu i soligatulafono matuiā

Afai ua molia oe i se solitulafono ma e te manaomia se loia, o le a fesoasoani atu ia te oe se loia o loo tiute i le aso muamua e te tulai ai i le faamasinoga mo lau mataupu, ma e lē totogia lana auaunaga. E avanoa foi loia e fesoasoani atu ia te oe e aunoa ma se totogi, a o taofia oe i le vaavaaiga a leoleo pe o fesiligia oe e Leoleo. Afai o le a faaauau pea lau mataupu, e ono manaomia ona fai sau loia. E mafai ona e talosagaina le fesoasoani a se loia e totogi e le malo, pe afai e te lē gafatia ona totogi se loia.

O ai le loia o loo tiute?

O le loia o loo tiute, o se loia e mafai ona maua lana auaunaga e faatino i totonu o falefaamasino ae lē totogia. Fesili atu i le pito a le faamasinoga e muai faatoai atu i ai, e te fia feiloai i se loia o loo tiute. E mafai ona fesoasoani atu ia te oe le loia o loo tiute, pe afai ua molia oe i se solitulafono, ae lei faia sau loia. Ia e vave taunuu i le falefaamasino ina ia lava se taimi e te lua talanoa ai ma le loia o loo tiute e uiga i lau mataupu – lona uiga e tatau ona ‘afa le valu i le taeao (8.30am) ua e taunuu i le falefaamasino.

E mafai e le loia o loo tiute ona:

- faamatala ia te oe poo le ā le soligatulafono lea ua molia ai oe, ma poo le ā le matuiā o lenei soligatulafono

- ta’u ia te oe pe iai se auala e ono mafai ai ona e teteeina le moliaga

- ta’u ia te oe faasologa masani o faasalaga e fai e le faamasinoga i se moliaga

- faamatala poo le ā e tupu pe a e ioe pe e te tetee foi i le moliaga

- ioeina o lou moliaga pe afai o le mea lena e te manao ai

- ta’u i le faamasino tulaga moni e uiga ia te oe ma sou manatu e tusa ai ma le soligatulafono (sau tali i le moliaga) pe afai e te ioe i sina moliaga itiiti

- talosaga e toe faataatia ese lau mataupu ina ia lava se taimi e maua ai ni au fautuaga poo ni faamatalaga

- logo mai ia e oe pe afai e te ono agavaa e maua sau loia e totogi e le malo mo soligatulafono matuiā

- fesoasoani ia e oe e fai le talosaga mo sau loia e totogi e le malo pe afai o le a e toe foi ane i le faamasinoga.

O le ā le fesoasoani a le loia e totogi e le malo mo soligatulafono matuiā?

Afai ua molia oe i se soligatulafono matuiā ae e te lē gafatia ona totogi se loia e tu mo oe, e mafai ona totogi au pili i le fesoasoani a loia lea e totogi e le malo.

E manaomia ona e faatumu se pepa e fai ai lau talosaga mo se fesoasoani a le loia e totogi e le malo. Ona totogi sa’o lava lea o le tupe lena i le loia o le a tu mo oe.

Atonu e tǎpā oe e toe totogi atu se vaega o lena tupe poo le tupe atoa foi. Ae o le a fuafua lava lena i lau tupe maua ma pe afai o iai sou fale motu poo nisi aseta o e umia.

E mafai ona e talosaga mo le fesoasoani lea a se loia e totogi e le malo i le taimi lava e molia ai oe i se soligatulafono matuiā, pe i le taimi foi e avatu ai sou tusi samania mai le faamasinoga.

E faapefea ona filifilia pe faamata ou te maua pe leai se fesoasoani a se loia e totogi e le malo?

O mea nei o le a iloiloina e le Komesina o Auaunaga a Loia e Totogi e le Malo:

- pe mafai ona e gafatia e totogi se loia e fua i sau tupe o maua ma ni au aseta (ma pe a talafeagai e fua foi i mea na a lau paaga) i ni tupe maua mai ma ni aseta

- o le ā le matuiā o le moliaga – o fesoasoani nei a loia e totogi e le malo, e masani lava ona faatulaga mo tagata e ono iu i se sala faafalepuipui.

E faapefea ona ou talosaga?

- Alu i le vaega e muai faatoai i ai mataupu i le Fale Faamasino Faaitumalo e te latalata i ai, ma fesili i ai e te fia feiloai i le loia o loo tiute. Afai e lē o avanoa lena loia, fesili atu i se tasi o loo galue i le vaega e muai faatoai atu i ai mataupu a le faamasinoga. Atonu e mafai ona latou faasino oe i se tagata faigaluega o loo tauofo lana tautua e mafai ona fesoasoani ane ia te oe.

- Faafesootai le tou ofisa o fesoasoani a loia e totogi e le malo e fesoasoani ane ia te oe. A lē o lena, atonu e mafai e le tou Ofisa o Loia a le Komuniti (Community Law Centre) poo le Ofisa Faufautua mo Tagatanuu (Citizens Advice Bureau) o latalata ane ona faasino oe i se loia e mafai ona ia faia lana auaunaga mo oe ae totogi e le malo.

O ā faamatalaga e tuu i pepa faatumu o loo talosagaina ai se fesoasoani a loia e totogi e le malo?

O faamatalaga o le a moomia ona e tuuina atu e ono aofia ai:

- faamatalaga uma o le isi taimi lea o le a e toe tulai ai i le faamasinoga, e pei o ou pepa samania mai le faamasinoga

- o tusitusiga o loo faaalua ai au tupe maua, e pei o silipi o ou totogi poo faamaumauga o au tupe i le faletupe (e aofia ai ni tupe mai le ACC ma soo se penefiti o loo e maua mai le Ofisa o Galuega ma Tupe Maua (Work and Income)

- faamatalaga uma o soo sau teugatupe poo ni au aitalafu o iai (e pei o le aofai e te totogia mo ni oloa o loo togitogi)

- le tau atoa o lou fale (e pei o faasilasilaga o mea eseese o loo e totogia)

- faamatalaga uma o nisi au aseta tetele o loo iai (e pei o se taavale)

- le aofai o lau fanau o loo e faaaluina ai seleni i le tausiga o i latou.

Afai e te manaomia se fesoasoani i le faatumuina o se pepa talosaga mo se fesoasoani a se loia e totogi e le malo, faamolemole ia e aveina lenei pepa o faamatalaga pe a e alu e vaai se loia o loo tiute i le falefaamasino poo se tagata o le ofisa lea e faatulagaina fesoasoani a loia e totogi e le malo o loo iai i le falefaamasino.

Afai e iai sau paaga, e tatau foi ona e faailoa uma ma faamatalaga tau tupe a lau paaga.

E faatatau atu lenei mea i ulugalii ua faaipoipo, o ulugalii faapouliuli, faapea foi ulugalii o ituaiga tutusa.

E manaomia nei faamatalaga ina ia fetau se faaiuga e mafai ona fai, pe faamata e mafai ona e maua se fesoasoani mai se loia e totogi e le malo, pe fia se tupe e manaomia ona e toe totogi, ma le auala e toe togitogi ai lena tupe. E ono e lē maua se fesoasoani mai se loia e totogi e le malo, pe afai e te lē tuuina atu nei faamatalaga.

Pe iai se tau e totogi?

E leai se tau e te totogia mo fesoasoani a se loia e totogi e le malo pe afai o se mataupu i ni soligatulafono matuiā.

Pe ou te toe totogia le fesoasoani lea na faia mai e se loia e totogi e le malo?

Atonu o le a e totogia nisi tau poo tau uma o mea na faaalu i lou faamasinoga, e fuafua i le telē o lau seleni o loo maua, o le ā sau meatotino o e umia ma (mo mataupu a tagata lautele) o le tau mai le iuga o lau mataupu. O le a ta’u atu ia te oe le telē o se veaga tupe e te toe totogia, i le taimi lea e ta’u atu ai pe ua talia lau talosaga mo se fesoasoani a se loia e totogi e le malo. E ono manaomia le vave amata ona fai au peimeni.

E ono tǎpā oe e totogi mai au peimeni i ni auala eseese, mo se faaitaiga, pe vaevae ae togitogi ta’i vaega, totogi atoa le aofaiga i le taimi e tasi, pe se’i oo ina faatau ese lou fale poo se isi au meatotino. E ono mafai ona sili atu i le tasi le auala e te ono totogi mai ai au peimeni.

Afai o iai sou fale motu, sau taavale poo se isi au meatotino taugata, e mafai ona e faatulagaina se tau mo lena meatotino e faamau ai lau aitalafu.

O le tau, e tai pei o se maliega faanonogatupe. O le a e toe totogia lau aitalafu pe afai e te faatau atu lau meatotino.

O le a amata ona totogi ma se tului o lau aitalafu pe a mavae le ono masina talu ona mae’a lau mataupu. Ae afai e uma ona totogi atoa le aitalafu i totonu o le ono masina, e leai la se tului e totogia.

Afai o loo faafaigata ona sologa lelei le totogiina o au peimeni, ia vave ona e faafesootaia le Vaega e Vaaia Aitalafu (Debt Management Group) i le **0800 600 090**. Atonu e ono suia le auala e totogi ai au peimeni, pe i nisi tulaga, e ono faia se faaiuga a le Komesina ina ia faamagalo nisi vaega poo le vaega atoa o lau aitalafu lena ua lē mafai ona e toe totogia. Afai e te lē o toe totogia pe lē o faia foi sau gaioiga ma le Vaega e Vaaia Aitalafu ina ia faatulaga lau aitalafu, atonu o le a lē mafai ai ona e toe maua se fesoasoani a se loia e totogi e le malo i se taimi o i luma.